

PAŽINTINĖS VEIKLOS IR ŽAIDINIMO ELEMENTŲ DERINIMAS PRIEŠMOKYKLINIO GAMTAMOKSLINIO UGDYMO PROCESĖ

Margarita Vilkonienė
Šiaulių Dubijos pagrindinė mokykla, Lietuva

Santrauka

Straipsnio autorės nuomone, ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo procese gyvosios gamtos objektų stebėjimą organizuoti lengviau, nes vaikai patiria daugiau emocijų. Tam, kad negyvosios gamtos objektų ar reiškinių stebėjimas būtų emocionalesnis ir, tuo pačiu, efektyvesnis, siūloma pažintinę veiklą derinti su žaidimo elementais. Straipsnyje pateikiamas vienas tokių pažintinės veiklos ir žaidimo derinimo gamtamokslinio ugdymo procese epizodų.

Raktažodžiai: priešmokyklinis ugdymas, pažintinė veikla, žaidimas.

Ugdymo procesas priešmokyklinio ugdymo grupėje ypatingas tuo, kad svarbiausia ugdytinių veikla – žaidimas. Pasaulį ikimokyklinukai suvokia taip, kaip norėtų jį matyti. Pedagogai, dirbantys priešmokyklinio ugdymo grupėje turi būti apdovanoti begaline fantazija, išmone ir kantrybe tam, kad galėtų suderinti vaikų norą viską paversti žaidimu ir jų įgimtą poreikį pažinti; beribę mažųjų fantaziją ir jų natūralų smalsumą. Tuo pačiu, reikia siekti ugdyti aktyvų, savimi ir savo gebėjimais pasitikintį vaiką, stiprinti jo pažinimo motyvaciją, sudaryti sąlygas tolesniam sėkmingam vaiko ugdymuisi mokykloje. Be to, būtina gerbti ir palaikyti vaiko poreikį žaisti bei sudaryti sąlygas jo plėtotei. Priešmokyklinio ugdymo bendrojoje programoje teigiama, jog “priešmokyklinio ugdymo siekiamybė – padėti vaikui įgyti kasdieniam gyvenimui ir sėkmingam ugdymuisi mokykloje būtinų kompetencijų”. Tikslui pasiekti ugdymo turinys sudarytas taip, kad žadintų ugdymosi motyvaciją, ugdytų pažinimo poreikį, sudarytų prielaidas tolesniam ugdymuisi mokykloje. Darbo patirtis rodo, jog ugdymo tikslų efektyviausiai pasiekama kūrybiškai vadovaujantis ugdymo programa, kai ugdymo turinys parenkamas atsižvelgiant į konkrečios ugdytinių grupės socialinę, intelektualinę brandą, individualius vaikų poreikius, pomėgius bei interesus.

Dažnai tenka patirti, kad jau numatytus planus pakoreguoja, ar net visiškai pakeičia vaikų žingeidumas, smalsumas, jų noras viską patirti. Šias vaikų savybes būtina skatinti kiekvieną dieną, kiekvieną ugdymosi proceso akimirką. Štai kodėl atradusi nešų į mokyklą nors ir nebegyvą svirplį, vikrią vandens dusią, kraujo prisisiurbusią erkę ir visokias kitokias „įdomybes“. Vieni vaikai bijo šitokių eksponatų, kiti nenori jų liesti, tačiau domisi jais visi: apžiūrinėja pro lupą, liečia pagaliuku, stebi gyvių elgesį įvairiose situacijose.

Gyvąją gamtą stebėti visuomet įdomiau, patiriama daugiau emocijų. Norint, kad negyvosios gamtos objektų ar reiškinių stebėjimas būtų toks pat emocionalus ir efektyvus, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo procese pažintinę veiklą tinka derinti su žaidimo elementais.

Mano darbo priešmokyklinio ugdymo grupėje patirtis nedidelė – vieneri metai. Prieš tai ir po to dirbau pradinėje mokykloje, tačiau patirtis, įgyta priešmokyklinio ugdymo grupėje man asmeniškai buvo naudinga kaip plėtojant profesines kompetencijas, taip ir geriau pažįstant vaikystės fenomeną. Šiame straipsnyje nusprendžiau pateikti vieną priešmokyklinio gamtamokslinio ugdymo proceso epizodą, kaip žaidimo ir tiriamosios – pažintinės veiklos derinimo pavyzdį. Rengdama medžiagą straipsniui, rėmiausi savo darbo užrašais, fonuotaukomis, atmintyje užsifiksavusiais faktais ir vaizdiniais.

Vienas priešmokyklinio gamtamokslinio ugdymo **uždavinių** – „plėsti vaiko supratimą apie aplinkinį pasaulį sudarant galimybes patirti pažinimo džiaugsmą, plėtoti intelektinius gebėjimus, atrasti ir perimti įvairius pasaulio pažinimo būdus“. Įgyvendindama šį uždavinį žiemos metu, pasinaudojau iš kiemo sugrįžusių ugdytinių nusivylimo kupinu teiginiu „šiandien sniegas nelimpa“ ir po to sekusiu klausimu „o kodėl ne kiekvieną dieną sniegas limpa?“. Kiekvienas ugdytinių klausimas, kilęs jų gyvenimiškos patirties pagrindu - tinkamiausias metas ugdytinių pažintinei veiklai organizuoti, nes užtikrina natūralią pažintinę motyvaciją, aktyvumą, dėmesingumą. Siejant pažintinę veiklą su žaidimo elementais, pasiekiamas ir tam tikras teigiamas emocinis fonas.

Krituliai sniego pavidalu šešiamečiams jau ne naujiena, tačiau sniego senio lipdymas žavi bemaž kiekvieną vaiką. Todėl mano pasiūlyta idėja atsinešti į klasę sniego ir jį patyrinėti vaikų buvo sutikta su džiaugsmu ir susidomėjimu.

Taigi, pagrindinis mūsų atlikto tyrimo klausimas – *kodėl ne visada limpa sniegas?* Be šio klausimo, iškilo ir kitų: *kas yra sniegas? Iš kur jis atsiranda ir kodėl išnyksta?* Tyrimo eigoje kilo vis naujų klausimų, o mes kartu aptardami ieškojome būdų, kurie padėtų gauti atsakymus.

Tyrimo metodika. Pirmoji užduotis tyrimui atlikti – atsinešti į klasę keletą kibirų sniego. Parneštą sniegą lietėme, uodėme, apžiūrėjome pro lupą (1 pav.), tirpinome delnuose, pūsdami šiltą orą iš burnos, kaitindami spiritinės lemputės ugnelę.

1 pav. Iš ko jis padarytas? Sniego apžiūra pro lupą

Tirpindami sniegą įvairiais būdais, smėlio laikrodžiu matavome laiką, per kurį sniegas ištirpsta įvairiomis sąlygomis, rezultatus lyginome. Sniegą svėrėme, matavome tūrį: pridėjome du vienodus indus sniego ir vieną jų pakaitindami ištirpdėme. Po to palyginome, koks ištirpusio ir neištirpusio sniego užimamas tūris.

Tyrimo rezultatai. Liesdami sniegą vaikai įsitikino, kad jis labai šaltas, uosdami suprato, kad sniegas – bekvapis. Apžiūrinėdami sniegą pro lupą vaikai pamatė, kad jis sudarytas iš labai gražių, taisyklingos formos kristalų.

Šildydami sniegą delniukuose vaikai pastebėjo, kad rankos drėksta, o snaižės netenka formos, sukrenta, tampa minkštos, limpa viena prie kitos. Čia kažkas pastebi ir sušunka – jau galima daryti sniego gniūžtes! Tačiau, sniegą

pakaitinus virš ugnies, jis labai greit ištirpsta ir tampa vandeniu (2 pav.). Tuomet nulipdyti nieko nespėsi!

Matuodami laiką, per kurį ištirpsta sniegas, vaikai pastebėjo priežastinį ryšį tarp sniego tirpimo laiko ir aplinkos temperatūros - kuo šiltesnė aplinka, tuo greičiau sniegas tirpsta.

Vaikus stebimo, kad sniegą galima pasverti taip pat kaip ir saldainius ar ledų porciją – ant svarstyklių lėkštelės galima uždėti 50, 100 ar net 200 gramų sniego.

2 pav. Sniego šildymas rankomis ir spiritine lempute, laiką matuojant smėlio laikrodžiu

Matuojant sniego tūrį dėjosi tikri stebuklai: sniegas, pridėtas į indą iki pat jo viršaus, ištirpęs neužėmė nei pusės to paties indo, tačiau svoris - nepakito. O baltutėliui sniegui ištirpus tapo akivaizdu, kad jis anaipol nėra švarus... ir valgymui netinka.

Tyrimo išvados. Tyrimo išvados gali skirtis, priklausomai nuo tyrimą atliekančių vaikų nusiteikimo, visapusiško jų brandumo, netgi nuo berniukų ir mergaičių skaičiaus grupėje. Mano ugdytiniai padarė šias išvadas:

- Sniegas yra šaltas, todėl negalima jo imti plikomis rankomis, nes galima peršalti;
- Sniegas sudarytas iš mažų, taisyklingos formos snaigių;
- Sniegas – tai sušalęs vanduo;
- Šildomas sniegas tirpsta – kuo aukštesnė aplinkos temperatūra, tuo greičiau jis tirpsta;
- Sniegas nėra švarus, negalima jo laižyti ir valgyti;
- Sniego kibimas priklauso nuo oro temperatūros – orui šylant sniegas tirpsta ir pradeda kibti. Tuomet galima lipdyti senį besmegenį.

Kol vaikai tyrinėjo, diskutavo, formulavo išvadas, sniegas kibiruose klasės kambario temperatūroje pradėjo tirpti ir lipėti. Pats laikas įsitikinti išvadų teisingumu!

Pirštines ant rankų, polietileną ant grindų, sniegą iš kibirų ir pirmyn į senių besmegenių šalį (4 pav.)!

Pastebėta, kad po metų, jau būdami pirmokais, vaikai ne tik puikiai prisiminė šią dieną, tyrimo eigą, rezultatus bei išvadas, bet ir jas pritaikė praktiškai, susiedami pakilusią oro temperatūrą ir geras sniego lipdymo galimybes. Patikrinus hipotezę mokyklos kieme, ji pasitvirtino. Manau, kad visada reiktų ieškoti galimybių sudaryti mokiniams sąlygas pasinaudoti turimomis žiniomis, pritaikyti jas praktiškai arba pastebėti tuos atvejus, kada vaikai žinias pritaiko gyvenimo padiktuotose situacijose, kaip ir aprašytu atveju, juos akcentuoti, pabrėžti, atkreipti moksleivių dėmesį, paskatinti teigiamas emocijas, pasitenkinimo mokymosi rezultatais jausmą, kas skatins tolesnio mokymosi motyvaciją, aktyvumą ugdymo procese.

4 pav. Klasėje lipdomi sniego nykštukai

Antrą kartą sniego tyrimai prisiminti pirmoje klasėje toliau aiškinantis vandens būvius. Prisiminę jau du žinomus – kietą ir skystą, toliau tyrinėjant vandenį aiškintasi, kaip vanduo pavirsta garais, o garai lietumi, rasa, šerkšnu, ir snaigėmis.

Apibendrinant, galima teigti, kad sniego tyrinėjimas, o vėliau sniego nykštukų lipdymas klasės patalpoje - ne tik labai emociinga, bet ir prasminga ugdytinių veikla, sudaranti sąlygas ugdytiniams gamtamokslinių žinių sistemą kurti savo asmeninio patyrimo pagrindu.

Literatūra

Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. 2002, Vilnius: ŠCA.

Summary

OVERLAPPING OF COGNITIVE ACTIVITY WITH GAME ELEMENTS DURING PRE-SCHOOL NATURAL-SCIENCE EDUCATION

Margarita Vilkonienė

Feature of process of formation of children (5 - 6 years old children) in pre-school group that primary activity of children of the given age game and research of the nearest environment. The teacher working in group of pre-school education, should be gifted with the big imagination and patience what to combine children's aspiration all activity to transform into game with their natural desire to learn all around. At the same time it is necessary to bring up the active, independent pupil for successful education in a primary school. To organize supervision above objects of wildlife, in opinion of the author, it is easier, as it initially is more emotional, than supervision above objects not wildlife. That the last became more attractive activity, cognitive activity should be combined with game elements. In clauses one example of such overlapping is represented to readers.

Start for the described activity became a usual situation in the winter when children, having returned from a school court yard, have told, that "*the snow is not sticky!*". Right after it who that has made a question "*Why sometimes the snow is sticky, and sometimes is not present?*" The teacher at once has taken advantage of a situation and has suggested children to bring in a class of a snow for finding-out of this question. The idea with pleasure has been accepted. Children have brought some buckets of a snow in a class. Except for the basic question, others rose also, on an example, what such a snow of what it is made where disappears? Children felt a snow, smelt, examined through a magnifier, melt them between hands, blowing warm air from a mouth, warming up fire spirit bulbs; by a sand-glass have measured time, comparing speed of thawing. A snow children even weighed.

Children have made sure, that the snow has no smell, it is made with small crystals of ice. Children have noticed, that holding a snow in hands of a palm become wet, and snowflakes break up, become shapeless, soft and sticky. Someone has exclaimed it is already possible to mould pies. Having taken a snow above fire it became water. Measuring time, children have established communication between time of thawing and an ambient temperature. They were surprised with the fact, that the full bucket of a snow weighs the same as also one third of bucket of water after thawing. As children have made sure that the snow not absolutely pure and is not suitable for eating. While everyone have been borrowed in researches, the snow in buckets started to thaw and became sticky. It is a high time to check up conclusions. Mittens on palms, polyethylene bags on a floor, a snow on bags and in before in the country of snow gnomes!

Keywords: pre-school natural-science education, cognitive activity, game.

Margarita Vilkonienė

Šiauliai "Dubijos" Basic School,

Ežero 11 Str., LT-77147 Šiauliai, Lithuania.

E-mail: margavil@one.lt